Valiokunnan lausunto TuVL 3/2017 vp– VNS 4/2017 vp

Tulevaisuusvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2018—2021

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2018—2021 (VNS 4/2017 vp): Asia on saapunut tulevaisuusvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 9.6.2017.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- neuvotteleva virkamies Taina Kulmala, valtioneuvoston kanslia
- talousjohtaja Mika Niemelä, työ- ja elinkeinoministeriö
- neuvotteleva virkamies Ilkka Turunen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- neuvotteleva virkamies Liisa Heinämäki, sosiaali- ja terveysministeriö

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- Suomen Akatemia
- Innovaatiorahoituskeskus Tekes
- Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Valiokunta kuuli ministeriöitä, valtioneuvoston kansliaa ja tutkimusorganisaatioiden edustajia Suomen kestävän kasvun haasteista ja siitä, onko näitä haasteita huomioitu riittävästi Julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2018—2021. Valiokunnan kuulemisissa esille nousseita kestävän kasvun haasteita ovat muun muassa:

1) talouden, elinkeinorakenteen ja yhteiskunnan jatkuva uudistaminen epävarmassa toimintaympäristössä,
2) osaamispohjan kasvattaminen,
3) yhteiskunnan yhteenkuuluvuuden, avoimuuden ja luottamuksen vahvistaminen,
4) inhimillisistä voimavaroista huolehtiminen,
5) kiertotalouteen siirtyminen sekä
6) julkisen talouden tasapaino.

Valmis
5.0

Valiokunnan lausunto TuVL 3/2017 vp

Suomen kansantalous ei ole vielä toipunut vuonna 2008 alkaneesta talouskriisistä. Elinkeinorakenteeseen ja korkean lisäarvon tuotantoon syntyi aukko telekommunikaatioklusterin hajotessa ja metsä- ja metalliteollisuuden suuryritysten tuotannon kansainvälistyessä. Verotulojen väheneminen ja kasvavat sosiaali- ja terveysmenot koettelevat hyvinvointivaltion rahoituspohjaa. Investointeja uuteen kasvuun tehdään leikkausten varjossa.

Työllä on suuri merkitys ihmisten hyvinvoinnille sekä verotuksen kautta myös hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitämiselle. Samaan aikaan työ on historiallisessa murroksessa, jonka ajureita ovat muun muassa automaatio, digitalisaatio ja globaalin kilpailun voimistuminen. Merkittäviä osatekijöitä ovat myös työpaikkarakenteen muutokset, tuloerojen kasvu, työn arvon ja merkityksen uudelleenmäärittely, työnantaja-työntekijäsuhteen muutos sekä se, seuraako verotus- ja sosiaaliturvajärjestelmä ansaintalogiikan muutosta vai syntyykö harmaata taloutta.

Keskeisiä työvoimapoliittisia toimenpiteitä julkisen talouden suunnitelmassa ovat erimerkiksi työttömyysturvaan, työvoimapalvelujen aktiivimalliin ja lasten päivähoitomaksuihin tehdyt uudistukset, yrittäjyyden laaja toimenpidekokonaisuus sekä osaamisen ja liikkuvuuden toimenpiteet, joilla turvataan positiivisten rakennemuutosalueiden työvoiman saatavuus. Työelämä- ja yrityspalvelujärjestelmä kootaan integroiduksi kasvupalvelujärjestelmäksi, jolla tavoitellaan entistä yksilöllisempiä ja vaikuttavampia palveluja. Vaikeasti työllistyville etsitään uusia ratkaisuja ja työllistämiskynnystä madalletaan pidentämällä koeaikoja.

> *Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että myös kesäkuussa valmistuvan valtioneuvoston tulevaisuuselonteon aiheena on työn murros ja suomalaisen työn tulevaisuus. Tulevaisuusselonteossa ja myöhemmin syksyllä 2017 valmistuvassa tulevaisuusvaliokunnan tulevaisuusmietinnössä esille nousevat työn tulevaisuuteen liittyvät politiikkasuositukset on huomioitava julkisen talouden suunnitelmassa sekä tarkemmin vuosien 2018—2021 talousarvioissa.*

Globaali kestävyyskriisi, jonka keskiössä ovat nopeasti etenevä ilmastonmuutos ja luonnonvarojen ylikäyttö, on avannut maailman suurimman markkinan. Sitran mukaan esimerkiksi Pariisin ilmastosopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi maailma tarvitsee vähintään 16 500 miljardin euron investoinnit vuoteen 2030 mennessä. Kiertotalous voi tarjota Suomelle usean miljardin euron arvonlisän vuosittain. Rooman klubi on arvioinut kiertotalouden voivan synnyttää Suomeen jopa 75 000 uutta työpaikkaa.

Suomen elinkeinorakenteen vahvistamiseen ja monipuolistamiseen tarvitaan uudenlaista elinkeino- ja innovaatiopolitiikkaa, joka panostaa korkean lisäarvon kasvualueiden ja -ekosysteemien tunnistamiseen ja kehittämiseen.

> *Tulevaisuusvaliokunta huomauttaa, että valtioneuvoston Agenda2030-selonteko* (VNS 1/2017 vp) *ei näy riittävästi julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2018—2021. Agenda2030-selonteon keskeisenä sisältönä on kestävän kehityksen politiikkajohdonmukaisuus. Agenda2030-toimenpideohjelma on otettava huomioon hallituskauden kaikissa vaiheissa, myös julkisen talouden suunnitelmassa.*

Agenda2030-selonteossa mainittua ilmiöpohjaista budjetointia sekä vaihtoehtoisia skenaarioita on kokeiltava myöhemmin vuosien 2018—2021 talousarvioesityksissä.

Tulevaisuusvaliokunnan Agenda2030-mietinnössä (TuVM 1/2017 vp) *korostetaan BKT:lle rinnakkaisia hyvinvoinnin mittareita, kuten esimerkiksi inhimillisen kehityksen indeksiä (HDI), aidon kehityksen indikaattoria (GPI) ja kestävän taloudellisen hyvinvoinnin indeksiä (ISEW).*

Tulevaisuusvaliokunta edellyttää, että julkista taloutta arvioidaan ja suunnitellaan myös hyvinvointimittareilla.

Suomen kestävä talouskasvu on innovaatioihin perustuvaa kasvua, ja siksi tutkimus- ja innovaatiotoimintaan panostaminen on tulevaisuuteen investoimista. Menestymisemme on riippuvaista siitä, miten kykenemme edistämään globaalisti kilpailukykyisten kasvumoottorien syntymistä ja kaupallistamista.

Myönteinen esimerkki innovaatioympäristön kehittämisestä on hallituksen puoliväliriihessä päättämä ja Julkisen talouden suunnitelmassa 2018—2021 esitetty TEKESin avustusvaltuuksien kasvattaminen 84 miljoonalla eurolla vuosien 2018—2019 aikana, vaikka TEKES muistuttaakin lausunnossaan tulevaisuusvaliokunnalle, että TEKESille julkisen talouden suunnitelmassa nyt osoitettu määräaikainen rahoitus ei vielä nykymuodossaan korvaa aikaisempia leikkauksia.

Toinen kuulemisissa esille nostettu hyvä esimerkki innovaatioinvestoinnista on datahallinnan ja suurteholaskennan kehittämisohjelma, jolla nostetaan alan tutkimusinfrastruktuuri kansainväliselle tasolle ja vahvistetaan tekoälyyn liittyvää tutkimusta ja koulutusta. Lisäksi käynnistetään alan tutkimusinfrastruktuuriympäristön kehittämisohjelma, joka aktivoi tutkimus- ja innovaatiojärjestelmän julkisia, yksityisiä ja kolmannen sektorin toimijoita.

Palveluviennin edistämisen näkökulmasta huomion arvoista on Team Finland Knowledge -verkoston perustaminen. Verkosto edustaa suomalaista korkeakoulutusta ja tutkimusta valituissa maissa. Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälistymislinjauksia valmistelleen työryhmän yksi ehdotus on sillanpääasemien perustaminen valikoituihin maihin.

OECD on parhaillaan analysoimassa Suomen innovaatioympäristön kehittymistä ja vertaa kehitystä muihin maihin "Review of Finland's Innovation Policy" -selvityksessä, joka valmistuu kesäkuussa 2017. Ennakkotietojen perusteella OECD:n viesti on, että Suomi tarvitsee kasvuhakuista uudistumista ja tuotantorakenteen monipuolistamista sekä uusia innovatiivisia pieniä ja keskisuuria yrityksiä. OECD:n arvio kiinnittää ennakkotietojen mukaan huomiota myös julkisten innovaatiopanostusten laskuun.

Tulevaisuusvaliokunta ehdotti lausunnossaan hallituksen talousarviosta vuodelle 2017 (TuVL 7/2016 vp)*, että koko Suomen yritystukijärjestelmä käydään läpi ja suunnataan uudelleen niin, että se aidosti tukee uuden luomista. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi samassa yhteydessä, kun arvioidaan OECD:n kesäkuussa 2017 valmistuvan Suomen innovaatiopolitiikkaa arvioivan maaraportin toimenpidesuosituksia.*"

Tulevaisuusvaliokunta edellyttää, että OECD:n raportin tulokset arvioidaan tarkasti ja huomioidaan tulevien vuosien painopisteissä ja budjeteissa.

Opetuksen laadun varmistaminen ja elinikäisen oppimisen tukeminen ovat tärkeitä toimenpiteitä sekä Suomen innovaatiojärjestelmän kehittämisen että myös kansalaisten hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta. Hyviä esimerkkejä julkisen talouden suunnitelman hyvinvointi-investoinneista ovat siksi opettajankoulutukseen, digitaalisten oppimisympäristöjen vahvistamiseen sekä ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanoon tehdyt investoinnit. Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen reformin toimenpiteillä digitalisoidaan toimintaprosesseja, ehkäistään keskeyttämistä ja syrjäytymistä ja rakennetaan polkuja koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleville nuorille ja aikuisille.

Panostus tulevaisuuteen on myös peruskoulun tasa-arvon vahvistamiseen tarkoitetun rahoituksen lisääminen vuosina 2018—2019. Tukea kohdennetaan esimerkiksi erityisopetukseen ja opetusryhmien koon pienentämiseen lisäämällä resursseja niille alueille, joissa on paljon työttömyyttä, alhaisempi keskimääräinen koulutusaste tai suurempi vieraskielisen väestön osuus. Hallitus hyväksyi ohjelman lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi, syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten määrän vähentämiseksi. Toimia rahoitetaan ministeriöiden omien hallinnonalojen budjeteissa sekä käynnissä olevissa kärkihankkeissa. Kuten TEKESin rahoituksen kohdalla edellä, niin myös koulutus- ja oppimisjärjestelmän resursoinnissa kokonaisuuden hahmottamista vaikeuttaa se, että koulutuksen määrärahoista on viime vuosina myös leikattu merkittävästi.

Yhteiskunnan eriarvoistuminen ja polarisoituminen ovat merkittävä huoli sekä kansalaisten hyvinvoinnin että myös hyvinvointiyhteiskunnan kestävyyden kannalta. Hyvinvointi on osa kestävää talouskehitystä ja uusilla digitaalisilla ratkaisuilla on vaikutusta muun muassa terveydenhuollon kustannuksiin, ja samalla syntyy uutta liiketoimintaa ja kasvua.

Tulevaisuusvaliokunta ehdottaa, että Agenda2030-selonteon politiikkaperiaatteisiin sisältyvää ilmiöpohjaista budjetointia kokeillaan erityisesti hyvinvointi- ja t&k&i-investointien vaikuttavuuden arviointiin sekä digitalisaation edistämiseen.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Tulevaisuusvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 9.6.2017

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Thomas Blomqvist r
jäsen Mikko Alatalo kesk

jäsen Anna Kontula vas
jäsen Aila Paloniemi kesk
jäsen Olli-Poika Parviainen vihr
jäsen Arto Pirttilahti kesk
jäsen Tuomo Puumala kesk
jäsen Joona Räsänen sd
jäsen Sari Tanus kd
jäsen Lenita Toivakka kok
jäsen Ville Vähämäki ps
varajäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
varajäsen Sanna Lauslahti kok

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Olli Hietanen
pysyvä asiantuntija Sari Söderlund